

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
YAYINLARI
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY

OLBA XXVII

KAAM YAYINLARI

OLBA

XXVII

© 2019 Mersin Üniversitesi/Türkiye

ISSN 1301 7667

Yayıncı Sertifika No: 18698

OLBA dergisi;

ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST

ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAD) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.

Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University

(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:

Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü

Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri

Other Correspondance Addresses

Tel: +90 324 361 00 01 • 14730 / 14734

Fax: +90 324 361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by

Son Söz Gazete Matbaa Yay. Kırt. Ltd. Şti.

İvedik OSB. 1341. Cadde No. 56 Yenimahalle/ANKARA

Tel: +90 312 394 57 71 • Sertifika No: 18698

Grafik / Graphic

Digilife Dijital Basım Yay. Tan. ve Org. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Güvenevler Mah. 1937 Sk. No.33 Yenişehir / MERSİN

Tel: +90 324 231 14 16 www.digilifemersin.com

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM) YAYINLARI-XXVII

MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY (KAAM)-XXVII

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Marion MEYER (Viyana Üniversitesi)
Prof. Dr. Susan ROTROFF (Washington Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. İ. Hakan MERT (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN (Anadolu Üniversitesi)

MERSİN

2019

İçindekiler / Contents

Harun Oy

İçbatı Anadolu'da Prehistorik Döneme Ait Bir Mermer Atölyesi: Karayakuplu Höyük

(A Marble Workshop of the Prehistoric Age in Central Western Anatolia: Karayakuplu Mound) 1

Fevzi Volkan Güngördü – Okşan Başoğlu

Kızılırmak Nehri Kenarında Bir Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Yerleşimi: Sofular Höyük

(A Pre-Pottery Neolithic Site on the Edge of the Kızılırmak River: Sofular Höyük) .. 41

Elif Genç – Uğur Yanar

An Old Syrian Period Stele from Avanos-Akarca, Anatolia

(Avanos-Akarca'dan Bir Eski Suriye Dönemi Steli) 61

Fatma Kaynar

Kizzuwatnean Rituals Under the Influence of the Luwian and Hurrian Cultures

(Luwi ve Hurri Kültürü Etkisinde Kizzuwatna Ritüelleri) 97

Barış Gür – Mahmut Aydın

Ege Tipi Bir Ustura ve Üzerindeki Tekstil Kalıntılarının Arkeolojik ve Arkeometrik Analizleri Yoluyla Miken Saray Organizasyonundaki Tunç ve Tekstil Endüstrileri Üzerine Bir Değerlendirme

(An Assessment of the Bronze and Textile Industries in the Mycenaean Palatial Organization Through Archaeological and Archaeometric Analysis of a Razor and its Textile Remnants) 115

Bekir Özer

Erken Demir Çağı'nda Karia'da Mezar Mimarisi ve Ölü Gömme Gelenekleri:

Keramos Kırsalı, Hüsamlar Nekropolisi'nden MÖ 12. Yüzyılın İlk Sakinlerine Ait Dikdörtgen Planlı Oda Mezarlar

(Funerary Architecture and Burial Customs in Early Iron Age Caria: Rectangular Chamber Tombs in the Necropolis of Hüsamlar Belonging to the 12th century BC Inhabitants of the Keramos Chora) 133

Taner Korkut – Recai Tekođlu <i>Tlos Antik Kenti Qñturahi Kaya Mezarı</i> <i>(Qñturahi Rockcut Tomb in the Ancient City of Tlos)</i>	169
Mustafa Bilgin – Dinçer Savaş Lenger <i>Nif Dağı Karamattepe Nekropolisi 'nden Bir Mezar Konteksti</i> <i>(A Grave Context from the Karamattepe Necropolis of Mount Nif)</i>	189
Gamze Kaymak-Heinz – Serap Erkoç <i>Side 'de Bir Mimari Bloktaki Antik Çizimler ve Blođun Çok Yönlü Kullanım Öyküsü</i> <i>(Ancient Drawings on an Architectural Block in Side and the History of the</i> <i>Multipurpose Use of the Block)</i>	207
Emre Erdan <i>Su Kuşlu Fibulalar ve Aydın Arkeoloji Müzesi 'nden Bir Örnek</i> <i>(Waterfowl Fibulae and an Example from the Archaeological</i> <i>Museum of Aydın)</i>	227
Kahraman Yađız <i>A Negro Alabastron From Antandros</i> <i>(Antandros 'tan Bir Negro Alabastron)</i>	249
Çilem Uygun <i>Adana Müzesi 'nden Diadem Örnekleri</i> <i>(Diadem Examples form the Adana Museum)</i>	265
Fikret Özbay <i>Klazomenai FGT Sektöründe Ele Geçen İthal Attika Kandilleri ve Yerel Üretim</i> <i>Taklitleri</i> <i>(Attic Oil Lamps Discovered in Klazomenai at the FGT Sector and their Local</i> <i>Replicas)</i>	307
Emel Erten <i>Olba Akropolis Kazılarında Cam Pendant</i> <i>(The Glass Pendant from the Excavations of the Acropolis of Olba)</i>	331
Tuna Akçay <i>Olba 'da MÖ 1. Yüzyılda Yaşanan Hareketlilik Üzerine Düşünceler</i> <i>(Activities in Olba in the 1st Century BC)</i>	345
Rabia Aktaş – Ece Sezgin – Çiler Çilingirođlu <i>İzmir-Karaburun Yüzey Araştırmasında Ele Geçen Roma Dönemi Seramikleri</i> <i>(Roman Period Ceramics of the Archaeological Survey Project in</i> <i>İzmir-Karaburun)</i>	369

Peter Talloen – Jeroen Poblome

*The Age of Specialization. Dionysus and the Production of Wine in Late Antiquity:
A View from Sagalassos (SW Turkey)*

*(Uzmanlaşma Çağı. Dionysus ve Geç Antik Dönemde Şarap Üretimi: Sagalassos'tan
Bir Örnek -Güneybatı Türkiye-)* 413

Gökçen Öztaşkın – Muradiye Öztaşkın

*Olympos Episkopeionu Peristyl Mozaiklerindeki İnsan Betimlemeleri
(The Human Representations on the Peristyle Mosaic of the*

Olympos Episkopeion) 443

Hüseyin Köker

Kakasbos/Herakles (?) ve Yeni Bir Bronz Sagalassos Sikkesi

(Kakasbos/Herakles (?) and a New Bronze Coin Type of Sagalassos) 465

Melih Arslan – Annalisa Polosa

A Hoard From the Region of Elaiussa (Cilicia Tracheia)

(Elaiussa -Kilikia Tracheia- Civarından Bir Bronz Define) 477

Hüseyin Uzunoğlu

*Zwei Neue Grabsteine als Belege für den Leinenverein (συνεργασία τῶν λινουργῶν)
aus Saittai*

(Saittai'dan Keten İşçileri Derneği ile İlgili İki Yeni Mezar Yazıtı) 501

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Amaç

Olba süreli yayını; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Arkeolojik çalışmalarda sadece belli bir alan veya bölge ile sınırlı kalmaksızın 'Eski Çağ Bilimleri'ni birbirinden ayırmadan ve bir bütün olarak benimseyerek bilim dünyasına değerli çalışmaları sunmayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayı sonunda gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ile Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c-Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d-Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
 - a) Metin içinde her cümlemin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
 - b) Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
 - c) Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin

noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).

d) Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. "Bibliyografya ve Kısaltmalar" bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inchriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar ve makaleler için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece "fig." kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
6. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
7. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
8. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
9. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
10. Metin, figürler ve figürlerin dizilimi (layout); ayrıca makale içinde kullanılan özel fontlar 'zip'lenerek, We Transfer türünde bir program ile bilgisayar ortamında gönderilmelidir; çıktı olarak gönderilmesine gerek yoktur.
11. Figürlerde çözünürlük en az 300 dpi; format ise tif veya jpeg olmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is the end of November each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
b. The text should be written in 10 puntos ; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continuous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
 - a) One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
 - b) The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
 - c) The indication fig.:
 - *It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
 - *If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

- d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).
3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publication, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publication is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi* III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books and articles):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used in continuous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used).
5. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
6. A list of figures should take part at the end of the article.
7. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing

and photographs 10 in number.

8. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
9. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
10. Figures should be at least 300 dpi; tif or jpeg format are required.
11. The article, figures and their layout as well as special fonts should be sent by e-mail (We Transfer).

KIZILIRMAK NEHRİ KENARINDA BİR ÇANAK ÇÖMLEKSİZ NEOLİTİK DÖNEM YERLEŞİMİ: SOFULAR HÖYÜK

Fevzi Volkan GÜNGÖRDÜ – Okşan BAŞOĞLU*

ABSTRACT

A Pre-Pottery Neolithic Site on the Edge of the Kızılırmak River: Sofular Höyük

The region Cappadocia is located in southeastern Central Anatolia and has a significant place in history. This region which is called as “Volcanic Cappadocia” by geologists occurred by the volcanic activities that began 25 million years ago. After the volcanic eruptions of Hasan, Erciyes, Melendiz, Göllü and Nenezi mountains, the accumulation of the volcanic ashes and lava was hardened by rains and eroded by winds and floods; thereafter today’s unique geography was formed.

Before 1950’s some scholars believed that Central Anatolia was not inhabited before the Bronze Ages. After James Mellaart’s surveys and his excavations at Çatalhöyük in the Konya plain, the attitude about the prehistory of Central Anatolia changed. In the 1960’s Ian Todd’s comprehensive surveys in this region revealed significant results about the existence of some prehistoric sites in Cappadocia. In the 1980’s Aşıklı Höyük excavations started due to the Mamasın Dam Project and in the following years Musular excavations in Aksaray, Tepecik Çiftlik, Kömürcü Kaletepe Obsidian Workshop and Köşk Höyük excavations in Niğde presented crucial information about the Cappadocian Neolithic.

The role of Nevşehir in the Cappadocian Neolithic has been known from the survey projects. During Todd’s and Gülçür’s surveys on the areas of Acıgöl and Ürgüp some obsidian resources and a few prehistoric sites were revealed. Sofular Höyük which is located in the province of Ürgüp, 3 km northeast of the village Sofular was discovered by Prof. Dr. Okşan Başoğlu during her survey project in 2011. The existence of the chipped stone and ground stone materials on the mound indicate the presence of an archaeological fill. Moreover, the existence of some illicit dig pits requires an imme-

* Dr. Öğr. Üyesi Fevzi Volkan Güngördü, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Nevşehir-TR. E-posta: volkangungordu@nevsehir.edu.tr
Prof. Dr. Okşan Başoğlu, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara-TR. E-posta: oksanbasoglu@gmail.com
Orcid No: Fevzi Volkan Güngördü: 0000-0002-8483-2415; Okşan Başoğlu 0000-0003-0123-4346
Başlıkta kullanılmış olan ‘Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem’ ifadesi ile ‘Seramik Öncesi Neolitik Dönem’ (İngilizcesi ‘Pre-Pottery’; Almanca’dan alınan ‘Akeramik - seramiksiz-) kastedilmektedir.

diated excavation in order to prevent the destruction on the mound. Archaeological excavations at Sofular Höyük started in 2016 by Prof. Dr. Okşan Başoğlu (Ankara Hacı Bayram Veli University, Archaeology Department) and Asst. Prof. Dr. Fevzi Volkan Güngördü (Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Archaeology Department). Excavations between 2016-2018 seasons at Sofular Höyük point out the existence of the Pre-Pottery Neolithic period on the mound by means of the miscellaneous findings.

Sofular Höyük is the first excavated Pre-Pottery Neolithic site on the edge of the Kızılırmak River in Cappadocia. The Cappadocian Pre-Pottery Neolithic Period is defined based on the excavations which are lead on the edge of the Melendiz River. Therefore, due to its unique location Sofular Höyük can be seen as a new evaluation point for the Cappadocian Pre-Pottery Neolithic.

Keywords: Central Anatolia, Cappadocia, Pre-Pottery Neolithic, Kızılırmak, Excavation, Architecture.

ÖZ

Orta Anadolu'nun güneydoğusunda bulunan Kapadokya Bölgesi insanlık tarihi boyunca birçok farklı uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Jeologlar tarafından "Volkanik Kapadokya" olarak adlandırılan bu bölge günümüzden 25 milyon yıl önce Hasan Dağ, Erciyes Dağ, Melendiz Dağ, Göllü Dağ, Nenezi Dağ ve Acıgöl çevresinde meydana gelen volkanik patlamalar sonucunda oluşan lav ve tüf birikintilerinin, zaman içerisinde gerçekleşen yoğun yağmurlarla sertleşmesi ve sonrasında meydana gelen sel ve rüzgârların neden olduğu aşındırmalar sonucunda günümüzdeki benzersiz görünümüne ulaşmıştır.

1950'ler öncesine kadar Kapadokya'nın da içinde bulunduğu Orta Anadolu Bölgesi için Tunç Çağlarından öncesine tarihlenebilecek herhangi bir buluntu yerinin varlığına ihtimal verilmemekteydi. Ancak İngiliz James Mellaart'ın bölgede gerçekleştirdiği yüzey araştırmaları ve sonrasında kazı çalışmalarını başlattığı Konya Ovası içerisinde bulunan Çatalhöyük yerleşimi, Orta Anadolu'da Neolitik Çağ'ın varlığı ile ilişkili bakış açılarının değişmesine neden olmuştur. 1960'larda Ian Todd'un bölgede gerçekleştirdiği yüzey araştırmaları özellikle Kapadokya Bölgesi içerisindeki tarih öncesi yerleşimlerin varlığının ortaya konması açısından son derece önemli sonuçlar ortaya koymuştur. 1980'lerin sonlarında Mamasın Barajı suları altında kalma tehlikesi sebebiyle kurtarma kazılarının başladığı Aksaray, Aşıklı Höyük ve ilerleyen yıllarda gerçekleşen Musular kazıları ile Niğde'de bulunan Tepecik Çiftlik, Kömürcü Kaletepe Obsidiyen İşliği ve Köşk Höyük'te gerçekleştirilen çalışmalar Kapadokya Bölgesi'nin Neolitik Çağ'ı hakkındaki bilgilerimizin ana kaynaklarıdır.

Aksaray ve Niğde illerinde yapılan araştırmalar ışığında tanımlanan Kapadokya Neolitikliği içerisinde, Nevşehir'in rolünün anlaşılması noktasında elde edilen veriler yüzey araştırmaları sonuçlarının ötesine geçmemektedir. Ian Todd ve Sevil Gülçur'un gerçekleştirdiği çalışmalar sonucunda Acıgöl ve Ürgüp'te bazı obsidiyen kaynakları ve az sayıda tarihöncesi buluntu yeri tespit edilmiştir. 2011 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi arkeoloji bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Okşan Başoğlu'nun Ürgüp Bölgesinde gerçekleştirdiği yüzey araştırmaları kapsamında Ürgüp ili, Sofular Köyü yakınlarında, Kızılırmak Nehri'nin bir kolu olan Kışlacık Deresi'nin kenarında bulunan Sofular Höyük'ün yüzeyinde yoğun bir biçimde yontmataş ve sürtmetaş buluntular tespit edilmiştir. Miyosen dönemi fosil yatakları üzerinde bulunan Sofular Höyük'te kaçak

kazı çukurlarının da varlığı sebebiyle alanda bir arkeolojik kazının gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. 2016 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi arkeoloji bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Okşan Başoğlu ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Fevzi Volkan Güngördü tarafından Sofular Höyük'te kazı çalışmaları başlatılmıştır. 2016-2018 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda Sofular Höyük'te Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e tarihlendirilen farklı buluntular açığa çıkarılmıştır.

Sofular Höyük, Nevşehir ili sınırları içerisinde, Kızılırmak Nehri kenarında kazısı gerçekleştirilen ilk Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem buluntu yeri olması sebebiyle, Melendiz Nehri kıyısında konumlanan yerleşimler ışığında tanımlanan Kapadokya Bölgesi Çanak Çömleksiz Neolitik Dönemi için yeni bir değerlendirme noktası olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta Anadolu, Kapadokya, Çanak Çömleksiz Neolitik, Kızılırmak, Kazı, Mimari.

I. Giriş

Sofular Höyük, Orta Anadolu'nun güneydoğusunda, Kapadokya Bölgesi içerisinde, Nevşehir İlinin Ürgüp İlçesine bağlı Sofular Köyü'nün 3 km kuzeydoğusunda konumlanmıştır (fig. 1). 0.24 hektarlık bir alanı kaplayan höyük doğal bir tepe üzerinde, deniz seviyesinden 1080 m yükseklikte bulunmaktadır.

Günümüzde Orta Anadolu'nun güneyi yeşil bitki örtüsü açısından kısır bir görünüm sergilemektedir. Sofular Höyük'ün sadece 200 m uzağından akan Kızılırmak Nehri'nin bir kolu olan Kışlacık Deresi'nin bulunduğu vadi dışında kalan höyük ve çevresi de benzer bir şekilde, kurak bir coğrafi yapı ortaya koymaktadır (fig. 2). Ancak bölgede gerçekleştirilmiş olan paleo-iklimsel çalışmalar Neolitik Çağ'da bölgenin daha nemli ve yağış oranlarının günümüze oranla çok daha yüksek olduğu bir iklimsel karaktere sahip olduğu ve dolayısıyla yeşil ve sulak alanların daha yoğun olduğu bir bitki örtüsünün günümüzden 10.000 yıl önce bölgede egemen olduğunu ortaya koymaktadır¹.

Kapadokya'nın da içinde bulunduğu, 150.000 km² lik bir alanı kaplayan Orta Anadolu, kendi içerisinde dört ana bölüm altında değerlendirilebilir. Volkanizmaya bağlı yeryüzü şekillerinin yoğun olarak görüldüğü Kapadokya Bölgesi, Orta Anadolu'nun doğu bölümünü oluşturmaktadır. Göller Bölgesi'nin doğusunda bulunan Beyşehir Ovası, bölgenin batısı olarak tanımlanırken, Konya Ovası ise bölgenin güneyini oluşturmaktadır. Son olarak Orta Anadolu'nun merkezinde ise Tuz Gölü bölgesi bulunmaktadır. Kızılırmak ve Sakarya Nehirlerinin suladığı Orta Anadolu, yazların kurak, kışların ise soğuk geçtiği karasal bir iklimsel karaktere sahip olup, ortalama yağış oranları yıllık 350-400 mm civarındadır. Temel bitki örtüsünün bozkır olarak tanımlanabileceği Orta Anadolu'da yüksek seviyelerde bölgesel ormanlık alanlar ile de karşılaşılmaktadır².

1 Kuzucuoğlu 2002, 35-58.

2 Özbaşaran 2011,100.

1950'lere kadar Orta Anadolu'da Tunç Çağları öncesine tarihli herhangi bir buluntu yerinin varlığına ihtimal verilmemekteydi. 1950'lerde bölgedeki ilk sistematik yüzey araştırmalarını gerçekleştiren James Mellaart bu alının geçersizliği ile ilgili ilk ipuçlarını bilim dünyasına tanıtmıştır. 1961-1965 yılları arasında Mellaart başkanlığında Konya'da gerçekleştirilen Çatalhöyük kazıları bölgedeki tarihöncesi dönemlerin varlığını ortaya koyan ilk arkeolojik kazı çalışmasıdır³. Bir başka İngiliz arkeolog David French ise aynı yıllarda Can Hasan höyüğünde arkeolojik kazılar gerçekleştirmiştir. 1961 yılında M. Ballance tarafından keşfedilen Köşk Höyük, 1964 yılında R. Harper ve M. Ramsden tarafından tekrar ziyaret edilir⁴. 1964 ve 1966 yıllarında Ian Todd'un bölgede gerçekleştirdiği kapsamlı yüzey araştırmaları özellikle Kapadokya Bölgesi'nin tarihöncesi açısından son derece önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bölgeyi detaylı bir biçimde tarayan Todd aynı zamanda bölgenin ilk kronolojisini oluşturmuştur⁵. 1988 yılında Mamasın Barajı suları altında kalma tehlikesi sebebiyle Aksaray'da bulunan Aşıklı Höyük'te Ufuk Esin tarafından kurtarma kazıları başlatılmıştır. 1996 yılında ise Aşıklı Höyük'ün sadece 400 m uzağında bulunan Musular'da Mihriban Özbaşaran başkanlığında arkeolojik kazı çalışmaları başlatılmıştır⁶. 1997-2001 yılları arasında Niğde'de Kömürcü Kaletepe Obsidiyen Atölyesi'nde Nur Balkan-Atlı ve Didier Binder başkanlığında kazılar gerçekleştirilmiştir⁷. Niğde'de bulunan Tepecik-Çiftlik Höyük kazıları ise 2000 yılında Erhan Bıçakçı başkanlığında başlatılmıştır⁸. Uğur Silistireli başkanlığında başlatılan Niğde, Köşk Höyük kazıları daha sonra Aliye Öztan tarafından devam ettirilmiştir⁹. Orta Anadolu'nun farklı bölümlerinde Ufuk Esin, Sevil Gülçür, Süleyman Yücel Şenyurt ve Sachihiro Omura tarafından yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. 2006 yılında Hasandağ'ın güneyinde, Melendiz Ovası ve çevresindeki dağları içerisine alan bölgede, Lorenzo D'Alfonso ve ekibi tarafından başlatılan kazı çalışmaları özellikle bölgenin Tunç Çağları ve Erken Demir Çağı açısından önemli sonuçlar ortaya koymuştur¹⁰. 2014 yılında Niğde İlinde Semra Balcı tarafından başlatılan "Niğde Tarihöncesi Yüzey Araştırmaları" projesi Melendiz Dağ'ının doğusundan doğu yönünde Kayseril İl sınırına, Nevşehir il sınırından Bor Ovası'na kadar uzanan alan içerisinde obsidiyen kaynaklarının yanı sıra Neolitik ve Kalkolitik Çağlara ait buluntuları üzerinde barındıran farklı buluntu yerleri tespit etmiştir¹¹.

Mehmet Özdoğan "Neolitikleşme" süreci içerisinde birincil, çekirdek bölgelerin ve ikincil, ara bölgelerin varlığından bahsetmektedir. Birincil, çekirdek bölgelerde

3 Düring 2006, 8.

4 Özbaşaran 2011, 103.

5 Todd 1980; Özbaşaran, 2011, 103.

6 Özbaşaran 2012, 135-158, Özbaşaran v.d. 2012, 159-180.

7 Balkan-Atlı – Binder 2012, 71-88.

8 Bıçakçı 2012, 89-134.

9 Öztan 2012, 31-70.

10 D'Alfonso – Mora 2010, 123-132.

11 Balcı v.d. 2017, 1-8; Balcı v.d. 2018, 427-433.

Neolitik yaşam biçimi herhangi bir dış etken tanımlanmadan, birkaç binyıl boyunca devam eden bir gelişim süreci içerisinde ortaya çıkmıştır. Levant, Kuzey Suriye, Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve Kıbrıs, Neolitikleşme süreci içerisinde çekirdek bölgeler olarak gösterilmiştir. İkincil, ara bölge olarak tanımlanan Batı Anadolu, Ege, Marmara Bölgesi ve Balkanlar'da ise Neolitik yaşam biçimi MÖ VII. binyıl öncesinde tanımlanmayan ve bir gelişim süreci içerisine dâhil olmadan tamamıyla bitmiş bir ürün şeklinde, çekirdek bölgelerden aktarılmıştır¹².

Özellikle Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de çekirdek bölgeler birbirleriyle karşılaştırıldıklarında farklı karakterlerdeki Neolitik yaşam biçimleriyle karşılaşmaktayız. Özdoğan, Orta Anadolu Neolitiği ile Doğu Neolitiğini (Levant, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye) değerlendirdiğinde Orta Anadolu'nun coğrafi özellikler açısından daha sınırlı, homojen yapısına dikkat çekmektedir. Toplulukların sosyal yapısı açısından incelendiğinde Doğu Neolitik kültürleri çok daha organize bir yapıya sahiplerdir. Saptanan kült yapıları ve kamu yapıları birçok noktada konut yapılarından ayrılmaktadırlar. Ancak bu tür mimari farklılıkların ortaya koyduğu karmaşık bir sosyal organizasyonu Orta Anadolu Neolitik Çağ yerleşimlerinde net bir biçimde tanımlayamamaktayız¹³.

Konya Ovası'nın tarihöncesi dönemleri göz önünde bulundurulduğunda Pınarbaşı'nda gerçekleştirilen arkeolojik kazı çalışmaları bölgenin Epipaleolitik Dönemi hakkında önemli bilgiler ortaya koymaktadır. Yontmataş alet endüstrisinde yarımay biçimli mikrolitlerin baskınlığının yanı sıra, kafatası kültü ile ilgili buluntular, Levant Natufian kültürünün özelliklerinin Pınarbaşı'nda görülmesi açısından son derece önemlidir¹⁴. Ancak "Natufian Paradigması" olarak tanımlanan daha önceki dönemlere göre daha yerleşik karakterli bir yaşam biçiminin (konutların niteliklerinin ve niceliklerinin gelişimi, yerleşim içerisinde mezar alanlarının oluşturulması, tahıl ve baklagillerin yoğun tüketimine dayanan bir besin elde etme stratejisinin benimsenmesi) Pınarbaşı'nda gözlemlenmemesi¹⁵ önemlidir. Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'e gelindiğinde ise Pınarbaşı ve Boncuklu Höyük'te yarı yeraltına gömülü oval yapılar ve mikrolit temelli bir yontmataş alet endüstrisi ile karşılaşmıştır (Benzer özellikler Kapadokya Bölgesi yerleşimlerinden Aşıklı Höyük'te de saptanmıştır¹⁶). Ancak mikrolit aletlerin endüstri içerisindeki bu baskınlığı çağdaş Kuzey Levant ya da Yukarı Fırat kültürlerinin aksine Epipaleolitik geleneğinin devamı olarak görülmektedir¹⁷. Burada bahsedilen veriler doğrultusunda Douglas Baird, Orta Anadolu'nun Neolitikleşme sürecini Epipaleolitik Dönem'de başlayan ve Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'de devam eden bir adaptasyon süreci olarak tanımlar. Nüfus artışı sebebiyle ortaya çıkan baskı sonucunda Güneybatı Asya'da ki tarımcı toplulukların

12 Özdoğan 2008,142-143.

13 Özdoğan 2002, 253-255.

14 Baird 2012, 433-437.

15 Baird v.d. 2013, 177.

16 Özbaşaran – Duru 2018, 480.

17 Baird 2012, 433-435.

kendi içerisindeki bazı grup üyelerini yeni yerler bulmaya zorlamaları sonucunda, Anadolu'nun kolonileştirilmesi modelinin¹⁸ aksine karşılıklı değiş tokuş ilişkilerinin oluşturduğu bölgeler arası bağın korunması ve geliştirilmesi amacıyla gerçekleşen bir adaptasyon¹⁹ modelinin bölgenin Neolitikleşme süreci içerisinde etkili olduğunu vurgular.

Kapadokya Bölgesi içerisinde Niğde Geçiti ve Bor Ovası'nın özellikle Doğu Akdeniz Neolitik Çağ topluluklarının Kapadokya obsidiyenlerine erişim güzergâhı üzerindeki önemli konumu dikkat çekmektedir²⁰. Pleistosen döneminde bir krater gölü olan Melendiz Ovası, Holosen başlangıcında meydana gelen volkanik aktiviteler sonucunda kül ile dolarak bir ovaya dönüşmüştür. Günümüzde birçok volkanik dağ ile çevrili olan (Melendiz Dağ, Hasan Dağ, Küçük Hasan Dağ, Keçiboyduran Dağ ve Göllü Dağ) ve Melendiz Dağ'ından doğan Melendiz Nehri ile sulanan verimli ova, prehistorik yerleşimler için uygun coğrafi koşulları içerisinde barındırmaktadır²¹. Dolayısıyla bölgenin su kaynakları açısından verimliliği ve zengin obsidiyen kaynaklarına yakın konumu, Bor Ovası ve Niğde'nin, bölgeler arası ilişkiler açısından değerlendirildiğinde bir geçiş noktası üzerindeki stratejik konumu, Kapadokya'nın Neolitik Çağ'ının Aksaray ve Niğde sınırları içerisindeki yerleşimlerden elde edilen bilgiler ışığıyla tanımlanmasının şaşırtıcı olmadığını ortaya koymaktadır.

Ancak bu noktada Todd tarafından Acıgöl-Nevşehir-Ürgüp bölgesi başlığı altında değerlendirilen Nevşehir bölgesinin, Kapadokya Neolitikliği içerisindeki rolü sorgulanmalıdır. Todd'un çalışmaları²² ve daha sonra Sevil Gülçur'un bölgede gerçekleştirdiği yüzey araştırmaları²³ Acıgöl bölgesindeki birçok obsidiyen kaynağının varlığını ortaya koymaktadır. Ancak saptanan tarihhöncesi buluntu yerlerinin sayısı son derece sınırlıdır. Acıgöl'den daha doğuya doğru gidildiğinde Todd, Ürgüp'ün güneyinde Avladağ yakınlarında ve Ürgüp'ün 9 km güneybatısında Karain olarak adlandırılan alanda saptanan tarihhöncesi buluntuların varlığını belirtse de bölgenin bilinen tarihhöncesi yerleşimler açısından kısırlığını vurgulamaktadır²⁴.

Son yıllarda, Ürgüp ili sınırları içerisinde bulunan Sofular Höyük'te devam eden arkeolojik kazı çalışmaları, Melendiz Nehri kıyısında bulunan yerleşimler ışığında tanımlanan Kapadokya'nın Neolitik Çağ'ı ile ilgili bilgilerimizi daha doğuda açılan yeni bir pencere ile güncelleyecek, önemli sonuçlar ortaya koyma potansiyelini gösteren ilk ipuçlarını açığa çıkartmıştır.

18 Baird 2018, 3077.

19 Baird 2012, 438.

20 Todd 1980, 22.

21 Todd 1980, 22; Bıçakçı 2001, 26-27; Bıçakçı v.d. 2007, 237.

22 Todd 1980, 30-33.

23 Gülçur 2000, 153-154.

24 Todd 1980, 23.

II. Araştırma Tarihiçesi

Geç Miyosen dönemine tarihlendirilen fosil yatakları üzerinde bulunan Sofular Höyük, 2011 yılında Okşan Başoğlu tarafından bölgede gerçekleştirilen antropolojik yüzey araştırmaları sonucunda saptanmıştır. Höyük yüzeyinde tespit edilen yontmataş ve sürtmetaş buluntular, alanda var olan arkeolojik dolgunun açık göstergeleridir. Ayrıca höyük üzerindeki kaçak kazı çukurlarının neden olduğu tahribatin engellenmesi amacıyla alandaki arkeolojik dolgunun araştırılmasına karar verilmiştir.

Çalışmalara 2016 yılında höyük ve çevresinin hava fotoğraflarının insansız hava araçları ile çekilmesiyle başlanmıştır. Elde edilen veriler farklı yazılımlarla işlenerek höyük ve çevresinin üç boyutlu modeli oluşturulmuş, alanın grid sistemi (fig. 3) ve farklı yükselti değerlerini gösteren haritalar (fig. 4) hazırlanmıştır²⁵. Aynı yıl içerisinde bu makalenin yazarlarının da içerisinde olduğu Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi akademisyenleri tarafından alanda arkeolojik kazı çalışmaları başlatılmıştır.

III. Sofular Höyük'te Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem

Kazı çalışmaları öncesinde Sofular Höyük yüzeyinde saptanan yontmataş ve sürtmetaş buluntulara ait ön değerlendirmeler höyükte var olan Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem dolgununun ilk kanıtları olarak gösterilebilir. 2016-2018 yıllarında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda elde edilen veriler de aşağıdaki bölümlerde belirtileceği üzere benzer sonuçları ortaya koymuştur.

III. a.Mimari

Sofular Höyük'te 2016 yılında başlayan ve üç sezondur devam eden kazı çalışmaları 5x5 m boyutlarındaki L/10, L/11, L/12, K/10 ve K/11 açmalarında gerçekleştirilmiştir. İnce taneli, küllü, yumuşak bir yapı gösteren arkeolojik dolgu, kazılan bütün alanlarda tespit edilmiştir. Yer yer görülen ısı görmüş kil parçacıkları, saptanan küllü dolgu ile birlikte değerlendirildiğinde ateş ile ilişkili birimlerin varlığına işaret etmektedir.

L/10 açmasının güneyinde ve L/11 açmasının kuzeyi içerisinde uzanan yoğun küllü konteks dikkat çekicidir. Küllü dolgu içerisinde yanmış kemik parçaları, kemik bızlar, taş boncuklar ve özgün obsidiyen buluntular saptanmıştır. Obsidiyen çekirdekleri, kemik bızlar ve üretim süreci tamamlanmamış taş boncukların varlığı bu alanın üretim için de kullanıldığını göstermektedir. Bu sebeple bahsedilen alan 1 numaralı ocak yeri/işlik alanı olarak tanımlanmıştır (fig. 5). Bu alandan alınan karbon örnekleri MÖ. 8221-7602 tarihleri arasındaki bir zaman dilimine işaret etmektedir (fig. 11).

2017 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında L/10 açmasının kuzeydoğusunda, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan bazı kerpiç duvar izleri tespit edilmiştir. İlk gözlemler iki farklı duvar uzantısının varlığına işaret etmektedir. Bu sebeple güneyde bulunan kerpiç duvar, 1 numaralı duvar, kuzeyde bulunan kerpiç duvar ise iki

25 Yukarıda bahsedilen çalışmalarda desteği sebebiyle Dr. Öğr. Üyesi Yalçın Kamış'a teşekkür ederiz.

numaralı duvar olarak tanımlanmıştır. 2018 yılında yapılan kazı çalışmalarında bir önceki sezonda saptanan iki kerpiç duvarın uzanışlarının anlaşılması amacıyla K/10 ve K/11 açmalarında derinleşme çalışmalarına devam edilmiştir. 1 ve 2 numaralı duvarlar kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda 2.5 m boyunca uzanışlarına devam etmektedirler. Devamında ise kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanış gösteren bir başka kerpiç duvar açığa çıkartılmıştır. 3 numaralı duvar olarak tanımlanan bu duvar 3.5 m uzunluğunda ve 40 cm genişliğindedir. Bu duvar 1 ve 2 numaralı çukurlar tarafından zarar görmüştür. 3 numaralı duvarın kuzeybatı yönündeki uzanışı, kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanış gösteren bir başka kerpiç duvar ile birleşimiyle son bulur. 4 numaralı duvar olarak adlandırılan bu duvar, K/10 açmasının kuzey profili içerisinde uzanışına devam etmektedir. Şu an için saptanan uzunluğu 1 m olan 4 numaralı duvarın genişliği ise 40 cm dir. 3 ve 4 numaralı duvarların 40 cm lik genişlikleri göz önünde bulundurulduğunda, 2017 yılında saptanan 1 ve 2 numaralı duvarların toplam genişliğinin de 40 cm olması sebebiyle bahsedilen bu iki kerpiç duvar uzantısının aslında tek bir kerpiç duvara ait olduğu düşünülmektedir. Duvarların inşasında gri ve kahverengi renklerde olmak üzere iki farklı kerpicin kullanıldığı gözlemlenmiştir (fig. 6).

Yukarıda bahsedilen kerpiç duvarların oluşturduğu yapı, 1 numaralı yapı olarak tanımlanmıştır (fig. 6). Kuzeydoğu yönündeki duvarı henüz tespit edilememiş olan yapının iç dolgusu ince taneli ve yoğun küllüdür. 12 numaralı geç dönem mezarına ait olan mezar çukur, yapının iç dolgusuna zarar vermiştir. Yapı içerisinde saptanan ısı görmüş kil parçaları mekân içerisine var olabilecek bir ocak yerinin göstergeleri olarak tanımlanabilir.

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda üç farklı duvarının tespit edildiği bu yapı üzerine yapılan ilk gözlemler, aşağıdaki bölümlerde değerlendirilecek olan diğer Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem buluntuları ve elde edilen karbon tarihleri ile karşılaştırıldığında Nevşehir İli sınırları içerisinde bilinen en erken mimari örnek olması sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir. Mimari özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, kerpiç mimari ve dikkörtgen planlı yapılar düşünüldüğünde karşılaştırılabilecek en yakın örnek olarak Aksaray sınırları içerisindeki Aşıklı Höyük yerleşimi gösterilebilir. Kısıtlı bir alanda gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmaları sebebiyle şu an için kapsamlı değerlendirmelere ulaşmak güçtür. Ancak Orta Anadolu Bölgesinin MÖ 8. bin yıl ve sonrası yerleşim şeması olarak tanımlayabileceğimiz dar sokakların birbirilerinden ayırdığı kerpiç yapılardan oluşan bir yerleşim planlaması Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem’de Aşıklı Höyük’ten²⁶ bilinmektedir. Bu bağlamda Sofular Höyük’te önümüzdeki yıllarda gerçekleştirilecek olan kazılar olası benzer bir yerleşim modelinin varlığının anlaşılması noktasında önemli sonuçlar ortaya koyacaktır.

L/11 açmasının güneyinde ve L/12 açmasının kuzeyinde bazı kerpiç izleri saptanmıştır. Gerçekleştirilen yüzey temizlik çalışmaları esnasında bulunan insan kemikleri, bu alanda bulunan kerpiçlerin bir kerpiç sanduka mezara ait olabileceğini düşündürmüştür. Ancak devam eden çalışmalarda açığa çıkartılan kemiklerin L/11 açmasında tespit edilen bir geç dönem mezarına (Mezar 8) ait olduğu anlaşılmıştır. Önümüzdeki

26 Özbaşaran 2012, 137-141.

yıllarda bu alanda gerçekleştirilecek kazı çalışmaları sonucunda saptanan kerpiç izlerinin fonksiyonlarının anlaşılması planlanmaktadır.

2018 yılı kazı çalışmalarında K/10 açmasında bulunan kaçak kazı çukurunun etrafında yapılan temizleme çalışmaları esnasında düzgün hatlara sahip bazı taş levhalar açığa çıkartılmıştır. Ancak şu an için düzgün bir plan oluşturmamaları sebebiyle bu alanın anlaşılmasına yönelik gerekli çalışmalar 2019 yılı kazı sezonu içerisine dâhil edilmiştir (fig. 6).

III. b. Yontmataş Endüstrisi

Kapadokya Bölgesi'nin diğer Neolitik Çağ yerleşimleri ile benzer olarak, Sofular Höyük Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yontmataş alet endüstrisinde kullanılan ana hammadde obsidiyendir. Obsidiyen kaynakları açısından son derece zengin olan bir bölgede yer alan Sofular Höyük'te çakmaktaşı kullanım oranlarının çok düşük olması şaşırtıcı değildir. Obsidiyen çekirdeklerinin varlığı, alet üretim ile ilgili süreçlerinin yerleşim içerisinde de gerçekleştirildiğini göstermesi açısından önemlidir. Saptanan alet türleri arasında kazıyıcılar yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır (fig. 7). Ayrıca dilgiler, dilgicikler ve az sayıda ok ucunun yanı sıra (fig. 7) geometrik tiplerden üçgen ve yarım ay örnekleri de görülmektedir. Obsidiyenin yontmataş alet endüstrisi içerisindeki baskınlığı ve saptanan alet formları göz önünde bulundurulduğunda karşılaştırılabilecek en yakın örnekler Aşıklı Höyük'ten²⁷ bilinmektedir.

III. c. Sürtmetaş Endüstrisi

Yukarıdaki bölümlerde de bahsedildiği üzere, höyük yüzeyinde saptanan yoğun yontmataş ve sürtmetaş malzeme ile bu örneklerin tipolojik özellikleri yerleşimde bulunan Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem dolgusunun varlığını açıkça ortaya koymaktadır. Şimdiye kadar gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda tespit edilen makrolit alet örneklerinin büyük bir bölümü yüzey buluntusu niteliğindedir.

Oval biçimli kullanım yüzeylerine sahip iç bükey biçimli alt öğütme taşları yerleşimde birçok örnekle temsil edilmektedir. Az sayıda da olsa üst öğütme taşlarına ait parçalar da yüzeyde saptanmıştır. Ancak yüzey buluntularının özgün kontekslerinin anlaşılabilmesi şu an için yapılacak detaylı değerlendirmeler için engel teşkil etmektedir (fig 8).

Yüzeyde ele geçen havaneli örneklerinin çoğunun kullanım yüzeyleri kırıktır (fig 8.). Kırılmamış olan örneklerin yüzeylerinde görülen belirgin aşınmalar uzun süre benzer fonksiyonlardaki bir kullanım sürecine işaret etmektedir. Biçimsel açıdan karşılaştırılabilecek en yakın örnekler Aşıklı Höyük²⁸ yerleşiminden bilinmektedir.

Dışbükey kesitli bir üst yüzeye sahip el taşlarında kullanım yüzeylerinde görülen belirgin aşınmalar dikkat çekicidir (fig 8). Ele geçen örneklerin büyük bir bölümü yüzey buluntusu niteliğindedir. Benzer örnekler Kapadokya Bölgesi içerisinde Aşıklı

27 Yıldırım – Balcı 2011, 20-39.

28 Güldoğan 2011, 47.

Höyük'te²⁹ açığa çıkartılmıştır.

Yassı balta örnekleri hem kazısı gerçekleştirilen alanlardan hem de höyük yüzeyinden bilinmektedir. Sofular Höyük yassı balta örneklerinin tümü deliksizdir (fig 8). Bu sebeple bir sapa bağlanarak kullanıldıkları düşünülmektedir. Özenli bir biçimde perdahlanmış olan yüzeyleri dikkat çekicidir. Benzer örnekler komşu Aksaray'da bulunan Aşıklı Höyük³⁰ yerleşiminden bilinmektedir.

III. d. Kemik Alet Endüstrisi

Sofular Höyük kemik alet endüstrisi içerisinde bız olarak tanımlanan örneklerin baskınlığı dikkat çekicidir. İğne olarak tanımlanabilecek örnekler de tipolojide ayrı bir kategori içerisinde değerlendirilebilir (fig. 9). Bız ve iğne örneklerinin çoğunluğu L/10 ve L/11 açmaları boyunca yayılım gösteren 1 numaralı ocak yeri ile ilişkili alanlarda saptanmışlardır. Kemik alet endüstrisi kapsamında bızların baskın alet tipi olarak öne çıkması Aşıklı Höyük³¹ ile benzerlik göstermektedir. Tipolojik karşılaştırmalar da bu benzerliği destekler niteliktedir.

III. e. Boncuk Örnekleri

Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem dolguları içerisinde değerlendirebileceğimiz bir başka buluntu tipi ise boncuklardır. Boncuk üretiminde kullanılan temel malzeme taştır. Yerleşime çok yakın konumuyla dikkat çeken Kışlacık Deresi'nden elde edilen nehir taşlarının üretim süreci içerisindeki temel hammadde kaynağı olduğu düşünülmektedir. Ele geçen örneklerin çoğunluğu kemik alet ve obsidiyen aletlerle benzer bir şekilde 1 numaralı ocak yeri ile ilişkili alanlarda saptanmışlardır. Yassı, konik ve disk biçimli örneklerin yanı sıra damla biçimli pendant örnekleri Sofular Höyük boncuk tipolojisinin ana tiplerini oluşturmaktadır (fig. 10). Tipolojik bir karşılaştırma yapıldığında en yakın örnekler komşu Aksaray bölgesi sınırları içerisindeki Aşıklı Höyük'ten³² bilinmektedir. Ayrıca disk biçimli boncukların benzer örnekleri Konya Ovası yerleşimlerinden Boncuklu Höyük'te de³³ açığa çıkartılmıştır.

IV. Karbon Tarihlemeleri

Sofular Höyük'te yapılan kazı çalışmaları sonucunda saptanan bazı kömürleşmiş malzeme ve kemik örnekleri karbon tarihlerinin anlaşılması amacıyla Tübitak-Gebze yerleşmesinde bulunan araştırma merkezine gönderilmiştir. Örneklerin çoğunun ait olduğu arkeolojik konteks L/10 ve L/11 açmaları boyunca yayılım gösteren 1 numaralı ocak yeridir. Sadece tek bir örnek daha geç bir döneme ait olduğunu düşünülen 8 numaralı mezardan alınmıştır.

11 numaralı figürde de görülebileceği üzere yapılan analizler sonucunda elde

29 Güldoğan 2011, 47.

30 Güldoğan 2011, 47, 57.

31 Özbaşaran 2012, 137-142, 155.

32 Yelözer 2016, 86-199.

33 Baysal 2017, 4.

edilen karbon tarihleri MÖ IX. binyılın sonu ile MÖ VIII. binyılın ilk yarısı arasındaki bir zaman dilimine işaret etmektedir. Kazı çalışmaları sonucunda açığa çıkartılan arkeolojik malzemelerin tipolojik değerlendirmeleri ile yapılan karbon analizlerinin verdiği tarih aralıkları birbirleriyle tutarlılık göstermektedir. Ölü gömme gelenekleri açısından değerlendirildiğinde Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem dolgularından çok daha geç bir döneme tarihlendiklerini düşünülen basit toprak mezarlardan bir tanesinden alınan kemik örneğinin vermiş olduğu Orta Çağ'ın hemen sonrasındaki tarih aralığı ise ölü gömme adetleri temel alınarak yapılan tarihlendirmeyi doğrulamaktadır.

V. Sofular Höyük'te Geç Dönem İzleri

Sofular Höyük'te 2016-2018 yıllarında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda anlaşıldığı üzere höyük yüzeyinde saptanan yontmataş ve sürtmetaş buluntular ile karşılaştırıldığı höyüğün daha geç bir dönem içerisinde mezarlık alanı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Şu ana kadar toplam 13 mezar açığa çıkartılmıştır. Basit toprak mezar tipindeki örneklerin tümünde iskeletler dorsal pozisyonda, doğu-batı doğrultusunda baş güneye dönük şekilde gömülmüşlerdir. Farklı yaş gruplarına ait bireylerin bulunduğu mezarlarda herhangi bir ölü hediyesi saptanmamıştır. 8 numaralı mezardan alınan kemik örneği kullanılarak elde edilen radyokarbon AMS yaş analizi MS kal. 1484-1644 tarihleri arasındaki bir zaman aralığına işaret etmektedir. Tespit edilen bu mezarlara ait mezar çukurları höyüğün daha erken dönemlerine ait tabakalarına zarar vermiştir.

VI. Sonuç

Sofular Höyük, Kapadokya Bölgesi sınırları içerisinde, Kızılırmak Nehri kıyısında, kazısı yapılan ilk Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşimidir. Kapadokya'nın batısında, Melendiz Nehri kıyısında konumlanan yerleşimler temelinde tanımlanan bölgenin Neolitik Çağ'ının özellikle erken aşamalarının daha doğuda bulunan farklı bir bölgeden değerlendirilmesi hususunda, Sofular Höyük'te devam eden kazıların önemli bilgiler sağlayacağı açıktır.

Kapadokya Bölgesi'nin Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'i göz önünde bulundurduğunda, Melendiz Nehri'nin suladığı ovanın verimliliğinin yanı sıra farklı volkanik dağların varlığının bir sonucu olarak bölgenin obsidiyen kaynakları açısından zenginliği önemlidir. Akdeniz kültürlerinin, Kapadokya obsidiyen kaynaklarına erişimi doğrultusunda, Niğde İli bir geçiş güzergâhı oluşturmaktadır. Dolayısıyla bahsedilen özellikleri sebebiyle, Kapadokya Bölgesi'nin Çanak Çömleksiz Neolitik Dönemi'nin bölgenin batısında konumlanan buluntu yerleri ışığında tanımlanması beklenen bir durumdur. Ancak bölgenin doğusuna doğru gidildiğinde, Nevşehir İli sınırları içerisinde bulunan Acıgöl bölgesi de zengin obsidiyen kaynaklarını içerisinde barındırmaktadır. Kızılırmak Nehri'nin Nevşehir içerisinde geçmesi de bölgenin su kaynakları açısından son derece önemlidir. Niğde ve Aksaray'ı Batı Kapadokya olarak tanımladığımızda, Kapadokya'nın merkezi olarak adlandırabileceğimiz Nevşehir İlinin Kızılırmak Nehri gibi önemli bir su kaynağına sahip olması, ayrıca Acıgöl

ve çevresinin obsidiyen kaynakları açısından zenginliği sebebiyle bölgenin Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem toplulukları için uygun şartları sağladığı açıktır.

Sofular Höyük'te 2016-2018 yılları arasında kısıtlı bir zaman içerisinde gerçekleşen kazı çalışmaları sonucunda saptanan mimari ve diğer buluntular, Melendiz Ovası yerleşimlerinden Aşıklı Höyük'ün MÖ 8. bin yıl yerleşimi ile bazı benzer özellikler ortaya koymaktadır. Ele geçen buluntuların yanı sıra elde edilen karbon örneklerinin ortaya koyduğu zaman aralığı MÖ 8. binyılın ilk yarısında eş zamanlı tabakaları bulunan iki çağdaş yerleşimin bazı noktalardaki benzerliklerini vurgulamaktadır. Önümüzdeki yıllarda gerçekleştirilecek olan kazı çalışmalarının Nevşehir ve Kapadokya Bölgesi'nin Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem'i hakkındaki bilgilerimizi değiştireceği açıktır.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Baird 2012 Baird, D., “The Late Epipaleolithic, Neolithic and Chalcolithic of the Anatolian Plateau, 13,000-4,000 BC”, *A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East* (ed. D. T. Potts), Vol. I. UK, 431-465.
- Baird v.d. 2013 Baird, D. – E. Asouti – L. Astruc – A. Baysal – E. Baysal – D. Carruthers – A. Fairbairn – C. Kabukcu – E. Jenkins – K. Lorents – C. Middleton – J. Pearson – A. Pirie, “Juniper smoke, skulls and wolves’ tails. The Epipaleolithic of the Anatolian Plateau in its South-west Asian Context; insights from Pınarbaşı”, *Levant* 45 vol. 2, 175-209.
- Baird v.d. 2018 Baird, D. – A. Fairbairn – E. L. Jenkins – C. Middleton – J. Pearson – E. Asouti – Y. Edwards – C. Kabukcu – G. Mustafaoğlu – N. Russell – O. Bar-Yosef – G. Jacobsen – X. Wu, “Agricultural origins on the Anatolian plateau”, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America (PNAS)* 115(14), 3077-3086.
- Balcı – Çakan 2017 Balcı, S. – Y. G. Çakan, “Niğde Tarihöncesi Yüzey Araştırmaları 2015”, *KST* 34/2, 1-24.
- Balcı v.d. 2018 Balcı, S. – Y. G. Çakan – B. Falay, “Niğde Tarihöncesi Yüzey Araştırmaları 2016”, *KST* 35/2, 427-446.
- Balkan-Atlı – Binder 2012
Balkan-Atlı, N. – D. Binder, “Neolithic Obsidian Workshop at Kömürçü-Kaletepe (Central Anatolia)”, *The Neolithic in Turkey* (ed. M. Özdoğan – N. Başgelen – P. Kunihold), Cilt 3, İstanbul, 71-88.
- Baysal 2017 Baysal, E., “Personel Ornaments in Neolithic Turkey, the Current State of Research and Interpretation”, *Journal of Archaeology and Art* 155, 1-22.
- Bıçakçı 2001 Bıçakçı, E., “Tepecik Çiftlik höyüğü (Niğde) Kazısı Işığında Orta Anadolu Tarihöncesi Kültürleri ile İlgili Yeni Bir Değerlendirme”, *TÜBA-AR* 4, 25-41.
- Bıçakçı v.d. 2012 Bıçakçı, E. – M. Godon – Y. G. Çakan, “Tepecik-Çiftlik”, *The Neolithic in Turkey* (ed. M. Özdoğan – N. Başgelen – P. Kunihold), Cilt 3, İstanbul, 89-134.
- D’Alfonso – Mora 2010
D’Alfonso, L. – C. Mora, “Archaeological Survey in Northern Tyanitis”, *ICAANE 6 Proceedings of the 6th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East, Volume 2 Excavations, Surveys and Restorations: Reports on Recent Field Archaeology in the Near East*. Weisbaden, 123-132.
- Düring 2006 Düring, B., *Constructing Communities, Clustered Neighbourhood Settlements of the Central Anatolian Neolithic Ca. 8500-5500 Cal.*, Netherlands Instituut Voor Het Nabije Oosten, Leiden.
- Gülçur 2000 Gülçur, S., “Aksaray, Nevşehir, Niğde İlleri 1998 Yüzey Araştırması”, *KST* 17, 149-162.
- Güldoğan 2011 Güldoğan, E., “Aşıklı Höyük Sürtmetaş Buluntu Topluluğu”, *TÜBA-AR* 14, 41-58.

- Kuzucuoğlu 2002 Kuzucuoğlu, C. “The environmental frame in Central Anatolia from the 9th to 6th millenia cal BC. An introduction to the study of relations between environmental conditions and the development of human societies”, *The Neolithic of Central Anatolia. Internal Developments and External Relations During the 9th – 6th Millennia Cal BC* (ed. F. Gerard – L. Thissen), İstanbul, 33-58.
- Özbaşaran 2011 Özbaşaran, M., “The Neolithic on the Plateau”, *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia 10.000-323 B.C.E.* (S. R. Steadman – G. McMahon), New York, 99-124.
- Özbaşaran 2012 Özbaşaran, M., “Aşıklı”, *The Neolithic in Turkey* (ed. M. Özdoğan – N. Başgelen – P. Kunihold), Cilt 3, İstanbul, 135-158.
- Özbaşaran – Duru 2018 Özbaşaran, M. – G. Duru, “Aşıklı Höyük’te İlk Yerleşim, En Eski Topluluk ve Yaşam”, *KST* 39/2. 477-487.
- Özbaşaran v.d. 2012 Özbaşaran, M. – G. Duru – N. Kayacan – B. Erdoğan – H. Buitenhuis, “Musular: The 8th Millennium cal. BC Satellite Site of Aşıklı”, *The Neolithic in Turkey* (ed. M. Özdoğan – N. Başgelen – P. Kunihold), Cilt 3, İstanbul, 135-158.
- Özdoğan 2002 Özdoğan, M., “Defining the Neolithic of Central Anatolia”, *The Neolithic of Central Anatolia. Internal Developments and External Relations During the 9th – 6th Millennia Cal BC* (F. Gerard – L. Thissen), İstanbul, 253-261.
- Özdoğan 2008 Özdoğan, M., “An Alternative Approach in Tracing Changes in Demographic Composition. The Westward Expansion of the Neolithic Way of Life”, *The Neolithic Demographic Transition and Its Consequences* (ed. J. P. Bocquet-Appel – O. Bar-Yosef), 139-178.
- Öztan 2012 Öztan, A., “Köşk Höyük A Neolithic Settlement in Niğde-Bor Plateau”, *The Neolithic in Turkey* (ed. M. Özdoğan – N. Başgelen – P. Kunihold), Cilt 3, İstanbul, 31-70.
- Todd 1980 Todd, I., *The Prehistory of Central Anatolia I The Neolithic Period*, Paul Aström Förlag, Göteborg.
- Toprak 1998 Toprak, V. “Vent distribution and its relation to regional tectonics, Cappadocian Volcanics, Turkey”, *Journal of Volcanology and Geothermal Research* 85, 55-67.
- Yelözer 2016 Yelözer, S., *Aşıklı Höyük Boncukları: Tipoloji, Tanım ve Sosyal Açından Değerlendirme* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Tarihöncesi Arkeolojisi Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.
- Yıldırım-Balcı 2011 Yıldırım-Balcı, S., “Aşıklı Höyük Obsidiyen Teknolojisi”, *TÜBA-AR* 14, 19-39.

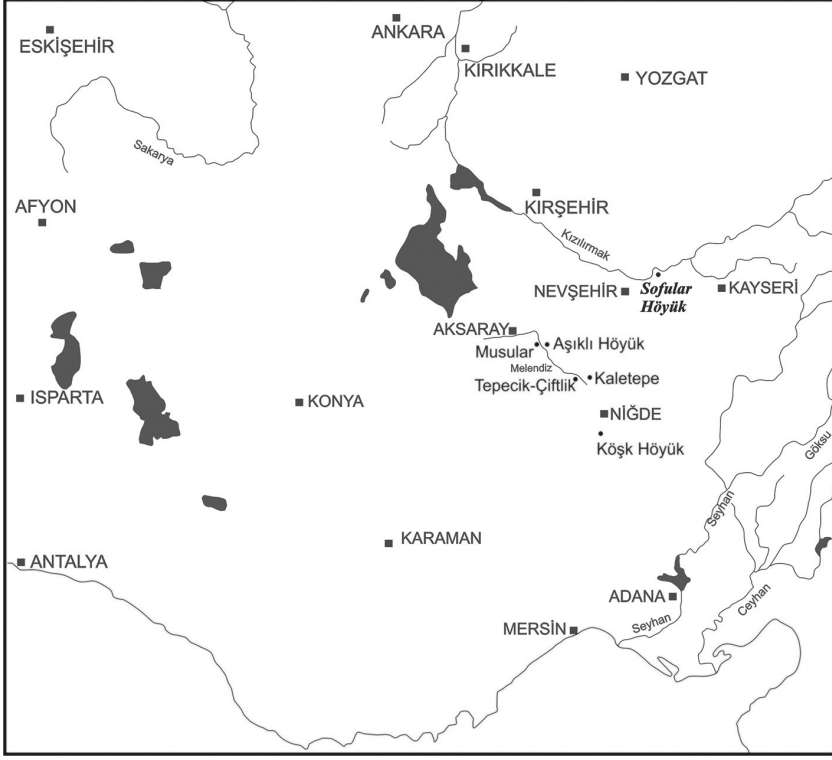

Fig. 1 Sofular Höyük ve Kapadokya Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Yerleşimi (Özbaşaran 2011, 101 den uyarlanmıştır)

Fig. 2 Sofular Höyük ve Çevresi (Sofular Höyük Kazı Arşivi)

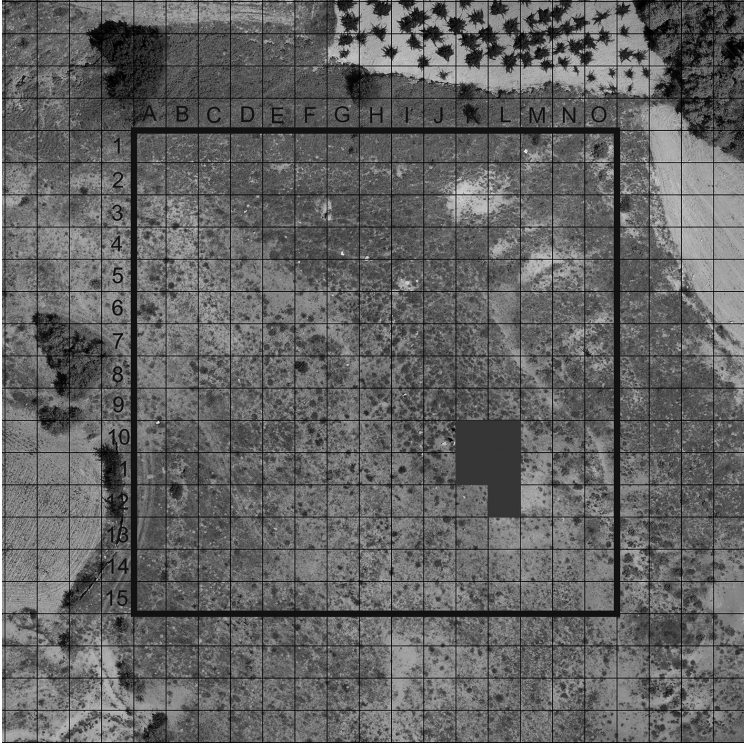

Fig. 3 Sofular Höyük Grid Sistemi ve Çalışılan Alanlar (Sofular Höyük Kazı Arşivi)

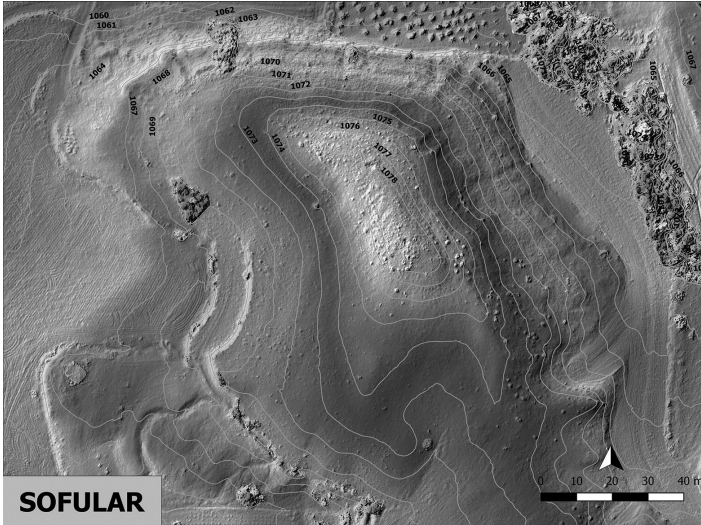

Fig. 4 Sofular Höyük ve Çevresi Yükselti Haritası (Sofular Höyük Kazı Arşivi)

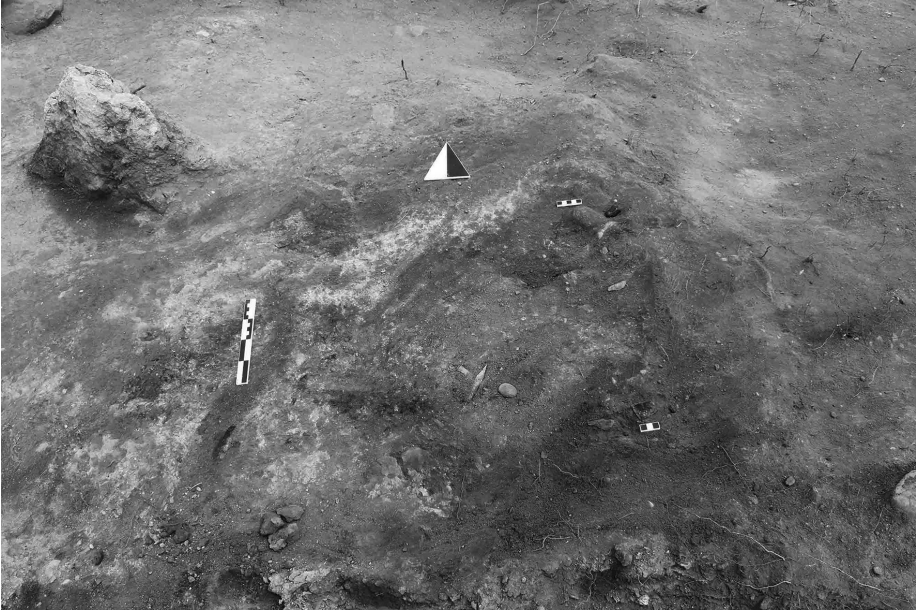

Fig. 5 L/10 Açması 1 Numaralı Ocak Yeri/İşlik Alanı (Sofular Höyük Kazı Arşivi)

Fig. 6 1 Numaralı Yapı Ve Çevresindeki Plaka Taşlar (Solda), 1 Numaralı Yapının Duvarlarında Kullanılan Farklı Renklerdeki Kerpiçler (Sağ Üst), 1 Numaralı Kaçak Kazı Çukuru ve Etrafındaki Plaka Taşlar (Sağ Alt) (Sofular Höyük Kazı Arşivi)

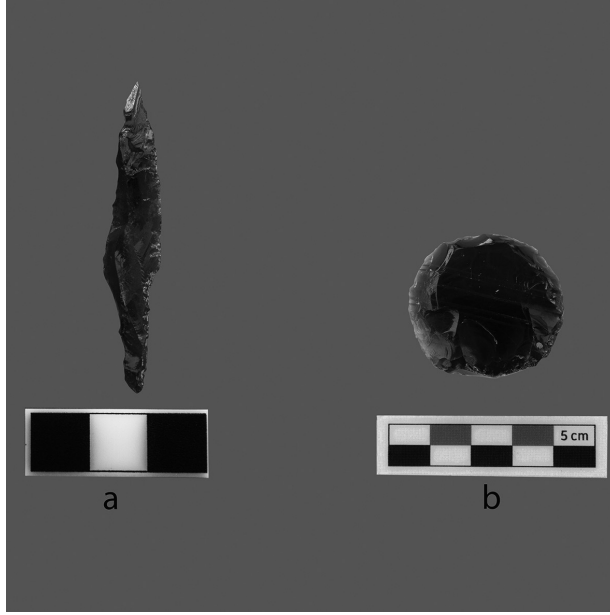

Fig. 7 a. Obsidiyen Uç, b. Obsidiyen Ön Kazıyıcı

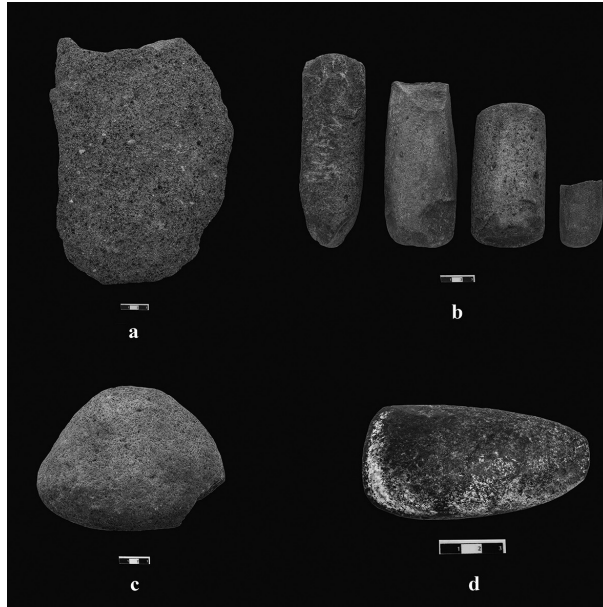

Fig. 8 Sürtmetaş endüstrisi örnekleri a. Öğütmetaşı, b. Havaneleri, c. Eltaşı, d. Yassı Balta (Sofular Höyük Kazı Arşivi)

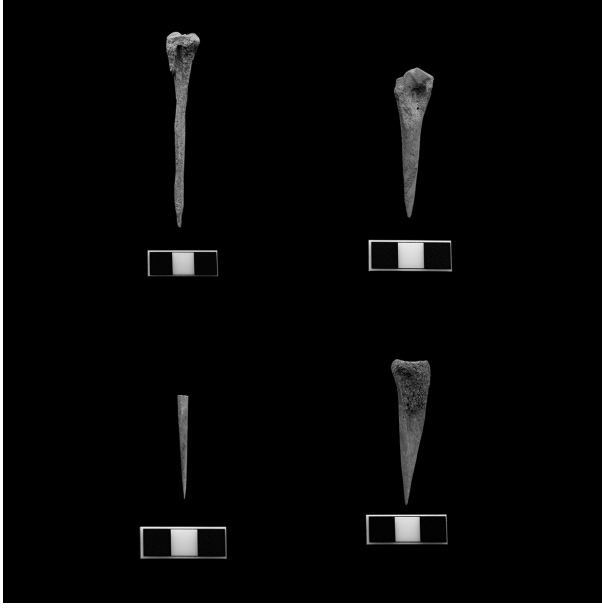

Fig. 9 Kemik Bız Örnekleri (Sofular Höyük Kazı Arşivi)

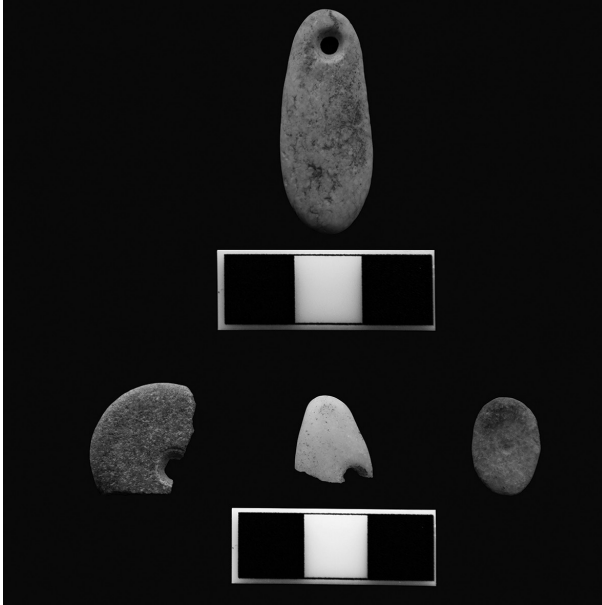

Fig. 10 Pendant ve diğer Boncuk Örnekleri (Sofular Höyük Kazı Arşivi)

Örnek Numarası	Malzeme Türü	Zaman Aralığı
5	Kömürleşmiş Malzeme	cal. MÖ 7816-7605
10	Kemik	cal. MÖ 7871-7602
4	Kömürleşmiş Malzeme	cal. MÖ 7884-7635
2	Kömürleşmiş Malzeme	cal. MÖ 7871-7610
3	Kömürleşmiş Malzeme	cal. MÖ 8221-7813
6	Kemik (Mezar 8)	cal. MS 1484-1644

Fig. 11 Sofular Höyük Örneklerinin Karbon Tarihlemeleri